

Hoop niet langer het noodlot der goden door klagen te buigen.⁶⁴

Men kan aan de noodzakelijkheid slechts ontsnappen door te willen wat zij wil. Epictetus⁶⁵, een uitnemend filosoof, heeft eens uitnemend gezegd:

Je zult onoverwinnelijk kunnen zijn, als je je met geen conflict inlaat waarin je niet kunt winnen.

De strijd met de noodzakelijkheid is van dien aard: wie hem begint, bezwijkt – en wat nog paradoxaler is –, hij is al bezweken voordat de strijd begonnen is.

Hoofdstuk 22

Het noodlot soms gebruikt als schuilhoek voor lafhartigheid. Dit wordt aan de kaak gesteld: het noodlot werkt via secundaire oorzaken, die dus gerealiseerd moeten worden. Wanneer behoort men het vaderland nog te helpen, wanneer niet meer? Einde van het eerste boek en gesprek

Toen Langius hier even pauzeerde, riep ik opgewekt: 'Als deze wind mij nog iets langer voortstuwt, zou ik dicht bij de haven kunnen zijn. Nu durf ik God te volgen, nu durf ik de noodzakelijkheid te gehoorzamen. Mij dunkt, ik kan met Euripides⁶⁶ zeggen:

^k Zou liever aan hem off'ren dan in toorn de hiel tegen de prikkels slaan – een mens tegen een God!

Toch is er één onrustige en troebele gedachte die mij schokt: Langius, neem haar weg. Als algemene rampspoed ons krachtens het noodlot treft en dit niet overwonnen of vermeden kan worden, waarom bekommeren wij ons nog langer om het vaderland? Waarom laten wij niet alles aan die machtige en onstuitbare leidsman over en zitten wij zelf niet, zoals dat heet, met de armen over elkaar? U geeft immers ook toe dat iedere hulp en ieder besluit zinloos is, als het noodlot tegenstreeft.' Langius antwoordde glimlachend: 'Door je dwarsheid en doordraverij, jongeman, raak je van de juiste en ware weg. Is dit het noodlot volgen of het kwetsen en beledigen? Ik zal, zeg je, met de armen over elkaar blijven zitten. Schitterend, maar nu dan graag met de lippen op elkaar. Wie heeft jou ooit gezegd dat het noodlot louter solistisch, zonder tussenkomst van intermediaire oorzaken, werkzaam is? Het lot wil dat jij kinderen groot

brengt: maar wel in die zin dat jij eerst het zaad in de vore van je echtgenote stort; dat jij van een ziekte geneest: maar wel met dien verstande dat je de dokter roept en compressen gebruikt. Zo ligt de zaak ook hier. Als het noodlot wil dat het wankele en kapseizende schip van je vaderland behouden blijft, dan wil het noodlot ook dat het verdedigd en beschermd wordt. Als je een haven bereiken wilt, moet je de hand aan de riemen slaan, de zeilen hijsen en niet tijdzaam een gunstige wind afwachten. Als het noodlot daarentegen wil dat je vaderland tenondergaat, dan gebeuren ook onvermijdelijk die dingen, die langs menselijke weg tot de ondergang leiden. Het volk zal tegen zijn leiders opstaan en onderling verdeeld zijn, niemand weet te gehoorzamen of te bevelen, velen zijn vlot met de tong, allen traag met de daad, de leiders zelf zullen ten slotte zonder beleid en onbetrouwbaar zijn. Terecht zei Velleius⁶⁷:

Onafwendbaar is de macht van het noodlot; wie het vernietigen wil, diens plannen slaat het met dwaasheid, en eveneens:

De situatie is zó, dat wanneer God iemands fortuin wil doen keren, hij hem het verstand wegneemt en bewerkt – wat het meest trieste van de zaak is – dat wat hem overkomt, ook nog verdiend lijkt.

Laat je evenwel niet meteen tot de gedachte brengen dat het met je vaderland gedaan is. Hoe weet je dat? Hoe kun je onderscheiden of het gaat om een lichte beroerte of om een dodelijke kwaal? help en – je kent het spreekwoord – zolang er leven is, is er hoop. Als nu echter zeker en duidelijk blijkt dat een fatale wending zich voor zal doen, dan geldt naar mijn oordeel dit devies: men strijde niet met God.⁶⁸ In dit laatste geval durf ik je gerust het voorbeeld van Solon voor ogen te houden: toen de tiran Pisistratus Athene bezet had en Solon zag dat iedere poging om de vrijheid te verdedigen zinloos was, legde hij zijn wapenrusting en schild voor de deuren van de raadszaal met de woorden: 'Vaderland, ik heb U met woord en daad gesteund'⁶⁹, en hij ging naar huis en hield zich verder rustig. Dit moet jij ook doen: zwicht voor God, geef toe aan de omstandigheden en, als je een goed burger bent, bewaar jezelf voor kalmte en betere tijden. De vrijheid die nu teloorgegaan is, kan weer herleven, het vaderland dat ineengestort is, kan na verloop van tijd weer herrijzen. Waarom geef je zo maar de moed op en verval je tot wanhoop? Van de twee consuls bij Cannae acht ik Varro, die ontvlucht is, een moediger burger dan Paullus, die gesneuveld is. De senaat en het volk van Rome hebben dit oordeel gedeeld: